

VERSTERK FUNDAMENT ONDERNEMERSCHAP

BRIEFADVIES

Nederlands Comité voor Ondernemerschap

21 APRIL 2021

Versterk fundament ondernemerschap

Nederland beschikt over een stevige infrastructuur voor ondernemerschap, tegelijkertijd moeten we de coronacrisis aangrijpen om het fundament te versterken. Het Nederlands Comité voor Ondernemerschap acht nu het moment aangebroken om te komen tot een aantal grote veranderingen in het ondernemersklimaat. Ervaringen in andere landen kunnen als inspiratie dienen voor het herstel- en groeibeleid.

Het Comité beveelt aan om snel aan de slag te gaan met:

- Een nieuwe faciliteit ter versterking van het eigen vermogen van het brede mkb
- Structurele voorzieningen voor arbeidsmobiliteit binnen en naar het mkb.
- Stroomlijning van (publieke) dienstverlening aan ondernemers.

Voor samenhang en slagkracht is een nationaal programma nodig, met oog voor de (menselijke) maat van het mkb. Het Comité adviseert een menu samen te stellen, zodat bedrijven de dienstverlening kunnen krijgen die past bij hun behoefte. Daarbij kan de MKB Diagnosetool helpen die nu wordt ontwikkeld. Het programma vraagt om regie en samenwerking tussen ministeries, overheden en sociale partners.

1. Dit is het moment voor structurele verbeteringen

Het mkb is hard geraakt en dient zich aan te passen aan de nieuwe werkelijkheid. Enerzijds zijn 'normale' aanpassingen, die bedrijven continu doorvoeren, uitgesteld vanwege de crisis. Anderzijds is ook de structuur van de Nederlandse economie onder invloed van de crisis versneld veranderd. Zo is de transitie van *brick and mortar* naar *online* naar verwachting deels structureel en zullen zakelijke reizen voor een deel herstellen, maar naar verwachting niet naar het niveau van 2019. *Cloudcomputing* en bezorgmaaltijden zullen blijvend aan marktaandeel hebben gewonnen.

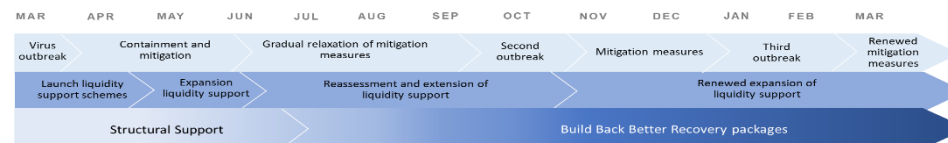
Nu het einde van de coronacrisis als gezondheids crisis in zicht komt, groeit de noodzaak om te werken aan herstel en groei. De Nederlandse regering heeft bij het uitbreken van de crisis snel en grootschalig gereageerd om de negatieve gevolgen van lockdowns en tijdelijke bedrijfssluitingen zo goed mogelijk te bestrijden. Dat dit gelukt is blijkt onder meer uit het historisch lage aantal faillissementen in 2020; er is uitstel gekocht. Een nieuw regeerakkoord zal een nieuwe aanpak moeten bevatten, met plannen gericht op de lange termijn.

Nu is het moment aangebroken voor grote veranderingen. Nederland beschikt over een stevige infrastructuur voor ondernemerschap, tegelijkertijd moeten we de coronacrisis aangrijpen om het fundament te versterken. In de afgelopen jaren heeft het mkb zich zeer dynamisch ontwikkeld, onder invloed van onder meer digitalisering, verduurzaming en globalisering. Tegelijkertijd waren en zijn er zorgen over achterblijvende groei van de arbeidsproductiviteit in grote delen van het mkb. We moeten nu met grote voortvarendheid werken aan de structurele verbeteringen die nodig zijn voor herstel en groei.¹

¹ Zie ook Denktank Coronacrisis: Perspectief op herstel, 1 februari 2021 (<https://www.ser.nl/nl/Publicaties/coronacrisis-herstelagenda>), Briefadvies Planbureau voor herstelbeleid, Een doorstart van de samenleving, 18 februari 2021 (<https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/Briefadvies-Planbureaus-voor-herstelbeleid-feb2021.pdf>), MKB-Nederland en VNO-NCW, *Ondernemen voor brede welvaart, De ondernemersagenda voor herstel en groei*, 23 maart 2021.

2. Andere landen bieden inspiratie voor herstel- en groeibeeld

Verschillende landen hebben herstellepakketten samengesteld. Internationaal is de aandacht aan het verschuiven van ondersteuning van het MKB naar herstel.²

Een aantal van de internationale *lessons learned* kan helpen om het herstelbeleid te verbeteren. De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) maakt onderscheid tussen enerzijds maatregelen die gericht zijn op het wegnemen van de urgente liquiditeitsproblemen en anderzijds meer structurele maatregelen, die bedoeld zijn om het mkb te helpen zich aan te passen aan de veranderde bedrijfsomgeving en veerkracht op te bouwen (zoals ondersteuning voor digitalisering, innovatie en technologische ontwikkeling en ondersteuning voor bijscholing en omscholing, voor startups, bij het vinden van nieuwe alternatieve markten en voor duurzaamheid). De lessen sluiten voor een belangrijk deel aan bij de programmalijnen Investeren in innovatie en groei, Arbeidsmobiliteit en Versterking ondernemerschap.³

² OECD, (2021), "One year of SME and entrepreneurship policy responses to COVID-19; Lessons learned to "build back better"", Tackling Coronavirus Series, OECD, Parijs. https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=1091_1091410-rxwx81cfwj&title=One-year-of-SME-and-entrepreneurship-policy-responses-to-COVID-19-Lessons-learned-to-build-back-better
³ Jaarbericht Staat van het mkb: <https://staatvanhetmkb.nl/jaarbericht/jaarbericht-2020>.

Lessons learned for SME and entrepreneurship policy responses to COVIDS-19⁴

1. Ensure rapid delivery of SME and entrepreneurship policy support by ensuring easy access to support and effective digital delivery systems, while safeguarding accountability and effectiveness;
2. Ensure to the extent possible that policy support focuses on viable existing companies and start-ups;
3. Reboot start-up policies to enhance the potential of innovative new ventures for recovery;
4. Ensure that support measures are inclusive and reach vulnerable segments of the SME population, including women and minority entrepreneurs;
5. Rethink policy approaches with regard to self-employed entrepreneurs;
6. Avoid SME over-indebtedness and an SME solvency crisis by exploring equity, quasi-equity and other non-debt support;
7. Prepare responsible exit strategies for emergency liquidity support measures;
8. Allow processes of creative destruction to take their course, while supporting second chance entrepreneurship and safeguarding a just transition;
9. Ensure that recovery programmes to “build back better” reflect the circumstances and perspectives of SMEs and entrepreneurs and are well-suited to support their recovery;
10. Include a strong focus on the digitalisation of SMEs and new firms as a cornerstone of recovery;
11. Take actions to improve the resilience of SMEs, start-ups and scale-ups;
12. Strengthen the forward looking capacity, resilience and responsiveness of SME and entrepreneurship policy frameworks;
13. Ensure effective and inclusive multi-level governance mechanisms;
14. Ensure that SMEs and entrepreneurs, and the organisations that represent them, are consulted and included in government decision-making processes regarding policy responses to the pandemic and in the development of recovery plans;
15. Consider the unique challenges and opportunities the SME and entrepreneurship policy responses to COVID-19 pose for policy monitoring and evaluation.

Een van de lessen is dat maatregelen nodig zijn om problematische schulden bij ondernemers te voorkomen, voor de korte en langere termijn (zie les 6). Veel bedrijven zijn nu nog te afhankelijk van bankfinanciering; die afhankelijkheid maakt hen kwetsbaar als ze liquiditeiten nodig hebben of willen groeien met virtuele kapitaalgoederen als onderpand (in plaats van *fixed assets* zoals gebouwen of grond). In een recente discussienotitie van het IMF wordt het voorstel gedaan om een *debt trap* te bestrijden via overheidsdeelnemingen in het mkb.⁵ In Frankrijk is een nieuw fonds gelanceerd dat niet-professionele investeerders in staat stelt gedurende zes jaar te investeren in een groep mkb- en jonge bedrijven.

Op het gebied van arbeidsmobiliteit stelt de OESO dat omscholingsprogramma's werkenden kunnen helpen om elders aan de slag te gaan. Bedrijven moeten veerkrachtig zijn en hebben daarbij baat bij een goed opgeleide beroepsbevolking. Het is belangrijk om mensen te ondersteunen bij hun ontwikkeling, en eventuele achterstanden weg te werken, zodat het mkb ook op langere termijn kan beschikken over goede, nieuwe arbeidskrachten. Daarbij kan ook gekeken worden naar het Deense *Flexicurity* model, dat zowel flexibiliteit als zekerheid biedt.

De OESO onderstreept het belang van veerkracht (les 11 en 12) en van digitalisering (les 10). Verschillende landen hebben bredere digitale pakketten gelanceerd om een sterkere digitale infrastructuur op te bouwen.⁶ De Australische regering lanceerde een pakket om bedrijven te helpen hun administratie- en regelgevingsprocessen online te zetten, voor de uitrol van 5G supersnel internet en om open banking te bevorderen. Uit de inventarisatie blijkt dat landen ook de ontwikkeling van nieuwe markten stimuleren. Internationalisering biedt een kans om productiever te worden. Bovendien bevestigt de OESO dat een gezonde bedrijfsdynamiek vraagt om aanwas van nieuwe bedrijven (zie les 3).

⁴ OECD, (2021), “One year of SME and entrepreneurship policy responses to COVID-19; Lessons learned to “build back better””, Tackling Coronavirus Series, OECD, Parijs. https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=1091_1091410-rwx81cfwj&title=One-year-of-SME-and-entrepreneurship-policy-responses-to-COVID-19-Lessons-learned-to-build-back-better

⁵ *Insolvency Prospects Among Small and Medium Enterprises in Advanced Economies: Assessment and Policy Options*: https://live.worldbank.org/economic-recovery-green-resilient-inclusive-future?intcid=WBW_XPL_LangSched_EN_EXT_sm2021

⁶ Het doel van dergelijke ondersteuning is het mkb te helpen processen te vereenvoudigen, administratieve kosten te verlagen en de naleving van de regelgeving te verbeteren.

Daarbij hoort dat ondernemers ook moeten kunnen kiezen voor beëindiging van hun bedrijf (les 8).

Uit de inventarisatie van de OESO blijkt dat de Nederlandse aanpak vergelijkbaar is met de aanpak in andere landen, maar de voorbeelden kunnen ook inspireren tot vernieuwingen. Andere landen laten zien dat de huidige crisis kan worden aangegrepen om structurele beleidsmaatregelen te nemen op het gebied van internationalisering, technologie en digitalisering, innovatie en

	Labour related schemes			Deferral measures				Financial Instruments				Structural Policies					
Netherlands	✓ (Partial) redundancies	✓ Wage subsidies	✓ Self-employed	✓ Income/corporate tax	✓ Value Added Tax (VAT)	Social security and Rent/utilities/	✓ Debt moratorium	✓ Loan guarantees	✓ Direct lending to SMEs	✓ Grants and subsidies	✓ Equity Instruments	New markets	Teleworking/digitalisation	Innovation	✓ Training and redeployment	✓ Start-ups	Sustainability measures

verduurzaming.

3. Investerings, arbeidsmobiliteit en ondernemerschap moeten worden versterkt

Binnen de drie programmalijnen bestaan verschillende mogelijkheden om het fundament te versterken:⁷

a. Investeren in innovatie en groei

Juist nu de financiële positie van veel bedrijven is verzwakt, moeten financieringsmogelijkheden in brede zin, inclusief de distributie, worden verbeterd. Investeren in innovatie vraagt om innovatie in investeren. Denk daarbij aan manieren om niet-materiële investeringen (digitalisering) te financieren. Het Comité werkt op korte termijn een voorstel uit om het eigen vermogen van kleine tot middelgrote bedrijven te versterken.

b. Arbeidsmobiliteit

Het is belangrijk om arbeidsmobiliteit structureel te bevorderen. Ervaringen met de crisisdienstverlening ('Van Werk Naar Werk') laten zien dat het nodig is om het mkb daarbij te ondersteunen. Een omscholingsprogramma kan bedrijven stimuleren om mensen te helpen overstappen. Het Comité bekijkt samen met de Sociaal-Economische Raad hoe de infrastructuur voor arbeidsmobiliteit kan worden versterkt, met oog voor de belangen van zowel werknemers als werkgevers.

c. Versterking ondernemerschap

Ook voor de versterking van ondernemerschap is een goede infrastructuur nodig.⁸ De coronacrisis heeft de noodzaak van digitalisering alleen maar groter gemaakt. Het mkb moet kansen op nieuwe (buitenlandse) markten grijpen, maar ook dient het gemakkelijker te worden om te stoppen en te (her)starten. De MKB Diagnostool kan ondernemers hierbij ondersteunen.⁹ De dienstverlening aan ondernemers moet worden versterkt; het Comité brengt hierover in de zomer van 2021 een advies uit.

⁷ Jaarbericht Staat van het mkb: <https://staatvanhetmkb.nl/jaarbericht/jaarbericht-2020>.

⁸ Zo richt het programma O2LAB zich op bevordering van ondernemerschap en ondernemendheid in het onderwijs.

⁹ Zie www.mkbdiagnostool.nl.

Het belang van 'digital' in de crisis¹⁰

Digitale voorlopers in het mkb zijn minder hard geraakt dan de digitale achterblijvers en komen sterker uit de crisis. Bijna alle mkb'ers zijn meer gebruik gaan maken van cloud software voor hun processen waaronder, personeelstraining, klantmanagement, business en data analytics, e-commerce websites, video conferencing, digitale samenwerking, betaalde digitale advertenties, betalingsverkeer en meer.

Digitale voorlopers, 42% van alle mkb'ers die meer dan 10 digitale tools gebruiken, deden het significant beter dan de 18% digitale achterblijvers. Voorlopers zagen hun omzet 50% minder hard dalen, trokken vaker (1.8x) nieuwe werknemers aan en slaagden er beter in om bestaande klanten te behouden en nieuwe klanten aan te trekken.

Mkb'ers zijn versneld aan het digitaliseren en noemen de verhouding tussen kosten en opbrengsten, zorgen over beveiliging en data security alsmede kennis en digitale vaardigheden als de belangrijkste hindernissen die overwonnen moeten worden. Er is een scherpe scheiding naar leeftijd van de ondernemer; ondernemers onder de 45 jaar zijn veel verder met digitalisering dan ondernemers ouder dan 45 jaar.

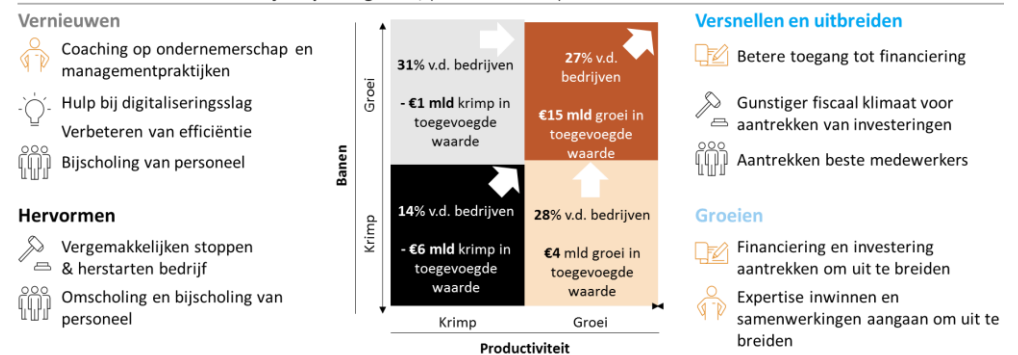
Het Comité verwacht dat digitale voorlopers sneller uit de startblokken komen als de effecten van de crisis verminderen en dat de voorsprong die voorlopers in 'digital' hebben genomen deels van structurele aard zal zijn.

De maatschappelijke en economische effecten van digitalisering zijn dramatisch; een massieve allocatie van kapitaal aan bedrijven met een 'pure digital' businessmodel, grote tekorten aan software skills met sterk oplopende salarissen in de sector en tekorten aan 'silicon'. In Nederland is er op dit moment een geschat tekort van 70.000 software engineers.

4. Het Comité pleit voor een nationaal programma met ruimte voor maatwerk

Er is maatwerk nodig. Verschillende bedrijven hebben verschillende behoeften, zoals blijkt uit onderstaand diagram. De OESO beveelt aan dat programma's worden gericht op levensvatbare bedrijven die steun echt nodig hebben (les 2).

Kernbehoeften van mkb-bedrijven per segment, (voor COVID-19)

Een mkb-menu van maatregelen kan ervoor zorgen dat ondersteuning aansluit bij de behoefte van een bedrijf. Uiteraard is daarbij wel aandacht nodig voor de uitvoerbaarheid. Op korte termijn kan de MKB Diagnosetool helpen, mits we ook investeren in het gebruik daarvan door de vele bedrijven. Voor de langere termijn is het van belang de dienstverlening aan ondernemers opnieuw tegen het licht te houden. Het Comité zal hierover advies uitbrengen.

¹⁰ Connected Commerce Council, *Transformation, Innovation, and Resilience During the COVID-19 Pandemic*

De tien maatregelen uit het *Herstel- en groeiplan mkb* kunnen worden gericht op de verschillende segmenten:¹¹

	I. Vernieuwen	II. Versnellen en uitbreiden	III. Hervormen	IV. Groeien
1. VERSTERKING EIGEN VERMOGEN	X	X		X
2. INVESTERINGSREGELING INNOVATIE	X			
3. GERICHT VERLICHTEN VAN SCHULDEN		X		X
4. TIJDELIJKE INVESTERINGSKORTING		X		X
5. OMSCHOLINGSPROGRAMMA	X		X	
6. TOEKOMSTBESTENDIGE ARBEIDSREGELGEVING	X	X	X	X
7. PERSOONLIJK ONTWIKKELBUDGET	X	X		X
8. TRANSPARANTIE, ONTWIKKELING EN ADVIES	X	X	X	X
9. VERGEMAKKELIJKEN HERSTARTEN EN STOPPEN			X	
10. OPSCHALING DIGITALISERING	X		X	

Het Comité beveelt aan een nationale programmatische aanpak te kiezen. Er zijn verschillende initiatieven om herstel en groei te stimuleren, veelal via digitalisering, *human capital* en investeringen. Er worden initiatieven genomen door de rijksoverheid, maar ook door provincies, regio's, gemeenten en sociale partners. Om ervoor te zorgen dat de initiatieven elkaar versterken, is een samenhangend plan met slagkracht nodig. Een gecoördineerde aanpak, die ook door de OESO wordt bepleit (les 13), vraagt om regie en samenwerking. Een ministeriele commissie zou daartoe moeten samenwerken met andere overheden en werkgevers- en werknemersorganisaties. Daarbij kan worden voortgebouwd op de bestaande samenwerkingsvormen zoals het Economisch Samenwerkingsplatform.

¹¹ <https://www.staatvanhetmkb.nl/nieuws/persbericht-comite-presenteert-investeringspakket-voor-herstel-en-groei-mkb>

Nederlands Comité voor Ondernemerschap

Het Nederlands Comité voor Ondernemerschap zet zich in voor duurzame groei van het Nederlandse midden- en kleinbedrijf. Tot de taken behoren het monitoren van de ontwikkelingen in het midden- en kleinbedrijf en het doen van aanbevelingen. Op de website www.staatvanhetmkb.nl worden de ontwikkelingen van het midden- en kleinbedrijf door het CBS bijgehouden. In november zal het Nederlands Comité voor Ondernemerschap hierover weer een jaarbericht publiceren.

Het Nederlands Comité voor Ondernemerschap bestaat uit v.l.n.r. Barbara Baarsma, Harold Goddijn (voorzitter), Diederik Laman Trip, Hare Majesteit Koningin Máxima, Occo Roelofsen en Meiny Prins